

Класични и савремени погледи на војне операције

Доц. др *Божидар Форца*, пуковник*

Увод

Свет је закорачио у 21. век са декларативним и суштинским настојањима међународних чинилаца, посебно утицајних центара моћи, да се обезбеди трајан мир међу државама и народима. У тим настојањима, политички, економски и војни чиниоци међународних односа и даље имају највећи утицај у решавању спорних питања између држава и разних друштвених група унутар држава.

Оружане снаге, како развијених, тако и земаља у транзицији, добијају нови идентитет, који се акцептира у њиховим мисијама, задацима, стратешким концептима, односно у њихове организације и функционисања. С друге стране, за реализацију појединих безбедносних проблема у разним регионима света, било по мандату УН или ад хок организовањем, формирају се међународне оружане снаге. Тако, у тежњи за онемогућавањем рата, као средства за решавање међудржавних и унутардржавних проблема, проширује се делокруг ангажовања оружаних снага – војски, новим безбедносним изазовима, ризицима и претњама, као и стратешко-доктринарним опредељењима за њихово спречавање. Војне операције, поред ратних (у домену оружане борбе), добијају сасвим нове облике, препознатљиве под називима: неоружана дејства или неборбене операције, операције изван рата, операције другачије од ратних, мировне операције, специјалне операције, и слично.

Операција, ако се историјски посматра њено рудиментарно теоријско обликовање, јесте ратна категорија иманентна војној организацији. Наиме, иако су у рат ступале државе и коалиције, његов исход је решаван, првенствено, оружаним сукобом. Тај рудиментарни облик операција, у најопштијем смислу посматрано, артикулисан је у два правца (школе), условно названа – западни и источни. Са западног аспекта, операција као ратна категорија јесте сложени једностранни процес усмеравања сопствених снага до постизања планираних циљева. Такав приступ операцији постојао је и у нашој војној теорији и пракси до Другог светског рата. Према источном гледишту након Првог светског рата, срж војне науке, уместо рата, чини оружана борба, док је операција највиши облик борбених дејстава сопствених и противникових снага. Дакле операција се посматра као двосмеран

* Аутор је наставник у Школи националне одбране.

процес. Такав приступ, уз појединачна одступања, прихваћен је после Другог светског рата и у нашој војној теорији.

Класична схватања операције

Не може се са потпуном сигурношћу тврдити када се први пут у теорији појавио појам *операција*, али се сасвим поуздано може констатовати да су се значајнији радови о операцији као ратној категорији појавили у делима пруских, немачких и француских теоретичара и војсковођа крајем 18. и у 19. веку. То су, пре свега, била дела Наполеона I, Клаузевица, Жоминија, Шлифена, Жофра, Молткеа, Голца, Лојда, Билова и других војсковођа и војних писаца.¹ Ти први, значајни радови, односили су се не толико на теоријско уобличавање операције, колико на описивање покрета и дејстава војски остварених у ратовима, те се о операцији могу успоставити имплицитни, односно изведени ставови. Тако је Наполеон I закључио: „Александар Велики водио је 8 ратова, Ханибал 17, Цезар 13, Густав Адолф 3, Тирен 18, кнез Евђеније Савојски 13, а Фридрих Велики 11 у Ческој Шлезизи и на Елби. Историја ова 83 рата, брижљиво израђена, садржи потпуну ратну вештину, из које би, као из извора потекла начела и за напад и за одбрану“.²

Оно што се са сигурношћу може тврдити јесте да је појам операција, у рудиментарном теоријском обликовању, као и практичном испољавању, био иманентан војној организацији. Односно, иако су у рат ступале државе или коалиције, он је решаван (победа или пораз) на бојном пољу. Наиме, рат се сводио на војнооружани сукоб у којем су, веома често, владари били и команданти који су предводили своју војску. Други аспект промишљања операције, у класичном смислу, јесте њено теоријско одређење, пре свега кроз садржаје који је чине. У најранијим теоријским радовима који се односе на структуру–садржај операције, као што су радови Лојда и Билова, операција се своди на покрете и маневре јединица или, према *Војној енциклопедији*: „... Операција има полазну тачку – субјект и крајњу – објект, а спаја их операцијска линија... у суштини, своди се на покрете и маневре, односно рат без оружане борбе“.³ Такав однос према садржајима операције значио је, у суштини, да се подразумевају дејства сопствених снага пре ступања у оружани сукоб (битку) са противником. Највећи утицај на такво схватање операције имао је достигнути степен развоја наоружања, односно војске су у операцији изводиле све активности изван домета противничковог оружја. Битка, односно оружани сукоб, дакле, остајао је изван операције. Стога је основна карактеристика операције њена једносмерност, односно обухват активности сопствених снага.

¹ Према *Војној енциклопедији*, први аутори дела о операцији су Лојд и Биров, с краја 18. века (*Војна енциклопедија*, друго издање, Редакција ВЕ, Београд, 1970, стр. 389).

² Станојло Стокић, *Рат и ратовање*, Краљевско-српска државна штампарија, Београд, 1885.

³ *Војна енциклопедија*, друго издање, Редакција ВЕ, Београд, 1970, стр. 389.

Стручну и (за потребе овог рада) прихватљиву анализу развоја операције, од настанка до седамдесетих година 20. века, дао је француски генерал Бофр у делу *Увод у стратегију*. Полазећи од става да је операција скуп припремних мера и маневара да се дође у борбени додир са супротстављеном страном, Бофр је развој операције посматрао кроз шест фаза.⁴

Прва фаза развоја операције, према Бофру, трајала је од старог века до краја 18. века, и тада су, како закључује, операције биле одвојене од битке. Садржај операције чинили су покрети и маневри, а њен циљ је било присиљавање противника да прими битку под условима који за њега нису повољни. Такву тврдњу Бофр поткрепљује следећим ставовима маршала Саксонског: „Ја нисам присталица битака и уверен сам да вешт генерал може ратовати целог свог живота, а да не буде принуђен на битку... Ја никако не желим да кажем да се непријатељ не напада кад се пружи прилика да се он уништи, већ хоћу да кажем да се ништа не препушта срећи (битке), и то је највиши ступањ савршенства и вештине једног генерала“.⁵

Друга фаза развоја операције, према Бофру, обухвата крај 18. века, и назива је: операције и битка су одвојени, али у међусобном односу. Придајући изузетан значај развоју пушке и ватрених могућности војски, Бофр највећим мислиоцима у развоју теорије операције сматра Пијзегира, Фулера и Гибера, а највећим практичарем – Наполеона. Називајући Наполеонове операције техником кретања и логистике, Бофр их сажето описује на следећи начин: „његов систем операција почивао је на потпуној одвојености операцијског поретка који је био расут образујући уз то широку мрежу и битачног поретка који је био прикупљен“.⁶ Отуда у теорији крилатица о наполеоновском систему ратовања: одвојено маршевати – скупно дејствовати.

Трећу фазу развоја операције Бофр именује као: операција и битка су помешане, и везује је за 19. век и почетак 20. века – до Првог светског рата. Сматра да је и даље пресудан чинилац који утиче на теоријско-практична померања у сфери операције све већа ватрена моћ армија, са једне стране, али и њихова величина и бројност, с друге стране. Стога долази до „мешања“ поретка операције и битке јер, како закључује Бофр: „... стари маршевски поредак у облику шире мреже непосредних колона, постаје сада 'фронт', јер је маршевски и битачни поредак постао довољно густ да би образовао готово непрекидан људски бедем“.⁷ С друге стране, појава железнице омогућила је модерним армијама да релативно брзо изводе обухвате на крилима и боковима противника, па је напуштен пробој као преовлађујући облик маневра.

У четвртој фази, према Бофровој класификацији, долази до инверзије односа операција и битке, односно, битачни фронт је једнак

⁴ Бофр, *Увод у стратегију*, ВИЗ, Београд, 1968, стр. 61–75.

⁵ Исто, стр. 63.

⁶ Исто, стр. 64.

⁷ Исто.

војишту. Ту инверзију Бофр посматра и са аспекта односа кретања (маневра) и силе (снаге, прим. Б. Ф.), дајући сили примат, и закључује: „Чини се да то више није проблем кретања већ проблем силе. Треба прикупити довољно наоружања (топова, муниције) за разарање непријатељевог фронта и затим експлоатисати тај продор масама пешадије“.⁸ Дакле, армије добијају огромне размере, долази до стабилизације фронта, како каже Бофр, а и даље се повећава ватрена моћ војски, па покрети губе значај какав су имали у претходном периоду. Међутим, ако је кретање изгубило на значају, маневар постаје један од пресудних елемената у операцијама и бици. Стога, каже Бофр, стратеги се надмудрују у вези с начином реализације замисли, у чему предњачи Фош, који осмишљава маневар поступних удара који му омогућава комбиновање дејстава по узастопним „цаковима“.⁹ Битка постаје све више изнуравање противника, а тај аспект се завршава пред Други светски рат.

Пету фазу Бофр именује као: *битка припрема операције*. Критикујући француску доктрину изнуравања и наговештавајући предности муњевитог рата (блицкриг), закључује: „Нови тактички фактор створен у спрези тенк-авијација, усмерен против наших линеарних и статичких фронта, постиже свуда пробој зато што тактичка брзина напада достиже најзад довољан степен у односу на стратегијску покретљивост резерви“.¹⁰ Иако се теорија и пракса муњевитог рата, пре свега, везују за немачке оружане снаге у Другом светском рату, Бофр сматра да је на идеју „постизања победе ломљењем отпора помоћу ваздухопловних снага“ први дошао Италијан Дует, још 1930. године, потврђујући то ставовима о искуствима Енглеске из 1941. године. Међутим, Бофр ипак закључује да се само ваздухопловним бомбардовањем није могла обезбедити коначна победа, те су операције постале комбиноване, односно састојале су се из низа копнених и ваздушно-копнених операција, које су биле потпомогнуте изнуравањем и ваздушним бомбардовањем.¹¹

Коначно, *шеста фаза* развоја операције наступила је после појаве атомског оружја, односно крајем Другог светског рата. Ту фазу Бофр симболично назива: *битачни фронт је мањи од војишта*. Иако је за репер те фазе узео појаву (и употребу) атомског оружја, ипак кључним за операцију сматра: велико смањење обима снага због знатног повећања цена модерне опреме и истовремених издатака за припремање нуклеарног рата.¹²

⁸ Исто, стр. 67.

⁹ Симболичним изразом *цакови*, Бофр указује на спорост продора у непријатељев распоред јер железница и камиони нису омогућавали брзо пристизање резерви, то је у наредној фази надомештено тенком и авионом.

¹⁰ Бофр, исто, стр. 68.

¹¹ Исто, стр. 69.

¹² Исто.

На крају анализе операција Бофр изводи следеће закључке о њиховом развоју: (1) *суштина операција еволуирала је између два крајња пола – кретања и снага, са њиховим уделом који је био веома променљив*; (2) *великим делом те еволуције доминирала је еволуција тактичких чинилаца – нападни капацитети, одбрамбени капацитети, стратегијска покретљивост (ван борбе) и тактичка покретљивост (у борби)*; (3) *на еволуцију је утицао и однос између величине снага и пространства војишта*; (4) *кад операције нису биле одлучујуће, оне су скретале према изнуравању, и (5) зависно од релативне вредности наведених чинилаца, операције су биле наизменично покретне и мање одлучујуће, покретне и веома одлучујуће, дуготрајне или стабилизоване. Све те промене изненађивале су савременике зато што се у свакој епохи веровало да ће особине оперативне стратегије која се практиковала остати непромењене, а оне су се, насупротив томе, стално мењале.*¹³

Класично поимање операције, условно, промењено је седамдесетих година 20. века, односно у ратовима у Индокини, иако има ставова да је та „граница“ настала деведесетих година 20. века, односно са окончањем биполаризма у међународним односима. Међутим, значајно је да су се у промишљању операције искристалисала два гледишта, условно названа западно и источно (руско). Према тзв. западном гледишту операција је једносмеран процес, односно активност сопствених снага. Под тим процесом се, у рудиментарном облику, подразумевају само покрети и маневри потребни да се дође до противника, и то у најпогоднијем тренутку и на најповољнијој тачки. Еволуција таквог става, операције као једносмерног процеса, употпуњена је новим садржајима, као што су логистика и битка. Према совјетској (руска) теорији, пак, након Првог, а посебно Другог светског рата, операција је највиши облик оружане борбе (борбена дејства). Најутицајнији мислиоци и творци такве теорије су Свећин, Тухачевски, Соколовски, Мосор, и други. Такав приступ операцији прихваћен је и у нашој војној теорији, те је операција утврђена као највиши облик борбених дејстава који се по јединственом плану одвијају на одређеном простору и за одређено време ради постизања оперативног или стратегијског циља. Прихватајући такав став, наша теорија је до деведесетих година 20. века остала на нивоу класичног поимања операције. Међутим, класично поимање операција, у нашој теорији почиње да се мења, пре свега у војним школама, од средине деведесетих година 20. века.

Према класичном поимању, операција је искључиво ратна (борбена) категорија, па су и основне врсте у њеној класификацији видовске (копнене, поморске, ваздухопловне) и здружене операције, са осталим категоријама у зависности од услова у којима се изводе. Највећи утицај на класификацију операција, у класичном смислу, имао је развој наоружања и врста војних снага, односно нарастање њихове величине до милионских армија.

¹³ *Hero*, стр. 70–71.

Класична операција, као борбена категорија, одвија се у линеарној сфери са строго детерминисаним просторним елементима (полазне основице, правци, зоне, појасеви, објекти, тачке), снагама и временом. У њеној суштини, теоријски, компарира се однос два кључна елемента – кретања (маневра) и војне (борбене) моћи, који у разним периодима имају различит утицај. Може се закључити да је доминација покрета и маневра трајала до Првог светског рата, од када се већи значај придаје борбеној моћи.

Савремена схватања операције

Хронолошки, савремена схватања операције настала су у периоду после Другог светског рата или, прецизније, почетком осамдесетих година 20. века. Својеврсном прекретницом у поимању операција, али и ратовања уопште, може се сматрати искуство из ратова у Индокини, односно Вијетнаму.

Ватрена моћ и борбене способности оружаних снага развијају се експоненцијалном прогресијом, а у вези с тим и њихова деоба је сложенија, са све већим бројем специфичних састава са посебним наоружањем, опремом и обуком, а тиме и задацима. Видовске операције су сасвим детерминисане и доведене до нивоа засебних операција, којима заједнички (здружени) аспект само повећава снагу и замах. Међутим, први спецификум у класификацији операција јесу специјалне операције. За одређење и садржај специјалних операција, пре свега на Западу, узимају се ставови Роса Келија, који каже: „То су војне операције вођене од специјално обучених, опремљених и организованих снага против стратегијских или тактичких објеката ради остваривања националних, војних, политичких, економских и психолошких циљева. Оне могу да подржавају конвенционалне снаге или да дејствују самостално, када је ангажовање неконвенционалних снага неадекватно или непожељно. Оне укључују герилска, противгерилска, и противтерористичка дејства, прикупљање обавештајних података, психолошке активности, обуку иностраних унутрашњих снага, препаде и операције саботажа. Могу да се изводе у миру или у току рата“.¹⁴ Према наведеном одређењем специјалних операција изведена је и њихова класификација на: 1) унутрашња одбрана страних држава; 2) специјално извиђање; 3) директне акције; 4) неконвенционално ратовање; 5) борба против тероризма; 6) борба против производње и продаје оружја за масовно уништавање; 7) цивилни послоници; 8) психолошке операције; 9) информационе операције и 10) колатерални задаци.¹⁵ Наведене операције се у литератури називају и операције изван рата, операције другачије од ратних, и слично, с незнатним разликама у њиховој класификацији.

¹⁴ Божидар Форца, *Војни фактор међународних односа и његов утицај на развој ВЈ* (докторска дисертација), Војна академија, Београд, 2003.

¹⁵ Исто.

Оружане снаге последњих деценија 20. века добијају нове задатке и улогу у међународним односима, што отвара једно ново поље у развоју операција препознатљиво под називом *мировне операције*. Због непостојања јединствене дефиниције мировних операција, у табели 1 наведени су ставови разних аутора.¹⁶

Табела 1

Аутор	Дефиниција мировних операција
Б. Гали	Успостављање присуства војног и/или полицијског, а често и цивилног особља УН на терену уз, барем до сада, сагласност свих заинтересованих страна.
М. Гулдинг	Операције УН на терену, у којима међународно особље под командом УН (војно и/или цивилно) бива распоређено, уз сагласност страна у сукобу, ради пружања помоћи у контролисању или решавању унутрашњих сукоба с очитом међународном димензијом.
Р. Хигинс	Операције у којима особље УН учествује у војним или паравојним делатностима и/или носи оружје ради своје одбране приликом обављања дужности које УН сматрају нужним за очување или успостављање мира.
Дурч	Систем самопомоћи у међународној политици, чији елемент је непристрасна спољна помоћ која омогућава странама у сукобу да изађу из тог сукоба.
Ј. Андраши	Мере УН које укључују употребу оружаних снага, али не због принудних мера уперених против неког нарушитеља мира, већ ради одржања мира спречавањем избијања оружаних сукоба или ради успостављања мира, при чему се оружане снаге не користе против страна у сукобу.
О. Шуковић	Мере или акције УН које предузимају Савет безбедности или Генерална скупштина ради одржања међусобног мира и безбедности, а које укључују употребу оружаних снага УН без обзира на број војних лица и њихово наоружање, уколико та лица нису овлашћена да употребе оружану силу против једне или више држава.
Д. Татић	Операције усмерене на одржавање, или успостављање међународног мира и безбедности без употребе принуде, а покрећу их надлежни органи УН, уз сагласност свих заинтересованих страна и учешће војног особља под командом УН.

¹⁶ Исто.

Увођењем мировних операција у праксу оружаних снага њихова карактеристика националног добија димензију мултинационалног, са различитим обухватом, врстама и задацима јединица оружаних снага земаља које у њима учествују. Поред класичног поимања утицаја на класификацију операција (ватрена моћ, развој нових оружја и врста јединица оружаних снага), у савременим операцијама су кључни утицаји нове форме ратовања и задаци оружаних снага у складу са њима. Суштина нових форми ратовања, као критеријума класификације операција, њихове суштине и садржаја, јесте у недетерминисаној и *нелинеарној сфери*, са *асиметријом* као једном од основних карактеристика. За разлику од класичног, детерминисаног војишта, савремене операције се одвијају у условима које многи теоретичари називају *хаос*.

Кључна тачка Клаузевицевог и Жоминијевог (класичног) промишљања судара са противником у нелинеарној операцији јесте *центар гравитације противника* као средиште моћи и покретачка снага од које све зависи. На њега мора да буде усмерена сва енергија рата, а његовим уништењем се окончава сукоб, јер се снаге противника сла-

Шема 1

Модел „пет прстенова“ Џона Вордена

бе до нивоа дезоријентисаности и убеђености у пораз (противник је побеђен кад је у то убеђен). Символично, центар гравитације приказан је на шеми „пет прстенова“ Цона Вордена.¹⁷

Основне карактеристике бојишта нелинеарне операције и битке Јесу: 1) вишедимензионалност; 2) прецизност; 3) асиметричност; 4) дистрибуираност и 5) једновременост.

Вишедимензионалност значи да се, поред традиционалних димензија простора (дужина, ширина, дубина и висина) морају узети у обзир и димензија времена, димензија супердеструктивне плазме (невидљиво бојиште хемијским и биолошким средствима), димензија електронског спектра и, посебно, димензија људског чиниоца (војници и цивили). *Прецизност* је карактеристика која је директно условљена употребом „паметног“ оружја за напад на циљеве на читавом бојишту. *Асиметричност* значи да ће у читавом спектру оперативног окружења, од мировних операција до рата великих размера и високог интензитета, војне операције обухватати обављање задатака на целом ратишту, уместо непосредног гомилања борбене моћи дуж традиционалне предње линије фронта. Кад је реч о асиметрији снага, веома је инспиративан и упозоравајући став америчког генерала Скеилса. Наиме, ценећи да је ватрена моћ војски достигла кулминацију и да противник може имати једнаке снаге као и САД, предност над противником моћи ће да се оствари брзином и маневром (стићи пре противника), који треба да се обезбеде неприкосновеном информационом технологијом трећег таласа. Његов став „кад нас противник стигне, ми смо поражени“ више је него убедљив доказ трагања за асиметријом моћи. Под *дистрибуираношћу* операција подразумева се вођење ефикасних кампања на целокупном бојишту, свуда и где је потребно да се остваре одлучујући ефекти, насупрот концентрисању на једну могућу одлучујућу тачку. *Једновременост* (симултаност) јесте у функцији квантитативне и квалитативне кумулације кампања у више борбених и неборбених области ратног сукоба.

Уважавајући савремени аспект улоге и задатака оружаних снага, САД усвојиле су Доктрину КоВ-а¹⁸ која на најбољи начин осликава карактер и садржаје операција, пре свега у нелинеарној сфери. Врсте операција за које се припрема КоВ приказане су на шеми 2.

У наведеном америчком упутству *FM 3-0* под операцијом се подразумевају: 1) *војна акција обављања стратегијских, тактичких и услужних и административних војних задатака, као и обуке, и 2) процес обављања борбених задатака, укључујући покрете, снабдевање, напад, одбрану и маневре, који су неопходни за остваривање циљева сваке битке у оквиру неке војне кампање.*

¹⁷ Јоже Сивачек и Бранкица Поткоњак, *Нелинеарна битка – операција 21. века*, „Нови гласник“, бр. 4/2003, стр. 8.

¹⁸ *FM 3-0*, јун 2001.

Тако схваћена операција има три фазе: 1) планирање, 2) припреме и 3) извођење. При томе, планирање је суштина рада команди, док се припреме, пре свега, односе на јединице, али у тој фази може доћи и до промене (измена) плана операције.

Шема 2

Широки спектар операција према FM 3-0

Уважавајући револуционарне промене у односу према простору извођења операција, класично бојиште (борбени простор) трансформише се у *концепцију нелинеарног бојишта*, са хаосом као основном карактеристиком, како тврди А. Ечевериа.¹⁹ Хаос је, према Ечеверии, стање турбуленције или нереди које резултира значајним губитком морала или борбене ефикасности, или сломом циклуса одлучивања противника, што доводи до повећања броја и учесталости његових тактичких, оперативних и стратешких грешака. Да би се код противника изазвао хаос неопходно је да се знају његове критичне тачке. Критичне тачке, према Ечеверии, раздвајају се као функције двеју сила: *темпа* и *убојне моћи/насиља*. Кад се било који од та два елемента повећа изнад нивоа којим се може управљати, непријатељ достиже

¹⁹ Ечевериа, „Оптимизација хаоса на нелинеарном бојишту“, „Информативни билтен превода“, бр. 2/2002, ЦВНДИ, Београд.

критичну тачку а стање у којем се налази постаје хаос. Даље, Ечеве-риа сматра да критичне тачке не треба поистовећивати са центром гравитације, већ их треба сматрати одличним циљевима на које треба усмерити снагу да би се победио непријатељ.

Наша теорија (званична) о операцији на нивоу је осамдесетих година 20. века, уз појединачна настојања да се то измени. У последњој деценији 20. века, пре свега у Школи националне одбране (катедра стратегије и оператике), операција се не разматра само као ратна категорија иманентна војној организацији већ и са савремених становишта.

Операција као пројекат и процес

У савременим условима, скоро свакодневно, налазимо се пред изазовима решавања различитих проблема, задатака и подухвата у којима се ангажује и војска – оружане снаге. Све те задатке треба ефикасно решавати, односно ефективно доводити до завршетка. На основу модерне технологије и методологије менаџмента ти послови, задаци, подухвати и слично третирају се као *пројекти* и, помоћу одређеног организацијско-управљачког концепта, који се назива *project management*, тим пројектима се може управљати да би се ефикасно довели до циља.

Начелно, постоје четири основне карактеристике на основу којих се може одредити да ли се посматрани задатак или подухват може третирати као пројекат. То су: 1) делокруг (обухват) подухвата; 2) непоновљивост (необичност); 3) комплексност, и 4) подршка (подупирање) подухвату. У теорији се сматра да се следеће особине могу генерализовати за све пројекте:²⁰

- циљ,
- рокови,
- комплексност,
- обим и природа задатка,
- ресурси,
- организациона структура,
- информациони и контролни систем.

Постоје различите дефиниције пројекта,²¹ а према *општем приступу* пројекат је сложени подухват који се предузима у будућности да би се достигли циљеви у предвиђеном времену и са предвиђеним трошковима. *Бранденбергер* сматра да је пројекат задатак, проблем, процес који треба планирати и извести. За *Лока* је пројекат посебан подухват који се не може поновити. Обично под њим подразумева остваривање планираних резултата у оквиру одређеног временског периода и буџета. Такође, пројекти су подухвати који садрже ризик.

---

²⁰ Петар Јовановић, *Управљање пројектима*, ФОН, Београд, 1995, стр. 17–18.

²¹ Исто, стр. 20.

Према *Штајнеру* и *Рајану*, подухват има тачно одређен почетак и завршетак. *Ханс* пројекат дефинише као логичан редослед повезаних активности којима је сврха заједничка, а трајање ограничено. Као пројекат може да се дефинише и целокупност мера потребних за остварење неког циља или обављање одређеног задатка. *Губеринић* сматра пројектом сваки подухват који треба да се заврши у одређеном времену, са одређеним циљем, у оквиру задатих ресурса и са одређеним критеријумима ваљаности и реализације. У *иностраној литератури*, пројекти су сложени, једнократни, циљу усмерени подухвати или задаци које треба остварити са ограниченим људским и материјалним ресурсима у задатом, односно планираном времену.

На основу наведеног скупа дефиниција могу се извести следеће основне карактеристике пројекта:

– то је веома сложен подухват са бројним активностима и учесницима;

– има све елементе пословног процеса;

– то је подухват који се одвија у будућности;

– пројекту су иманентни ризик и неизвесност;

– то је подухват који је јединствен и непоновљив;

– пројекат је временски ограничен и једнократан;

– пројекат садржи коначне циљеве које треба постићи;

– то је подухват у којем учествују ограничени људски и материјални ресурси;

– то је подухват у чијој је реализацији неопходна координација и којим се мора управљати да би се ефикасно реализовао.

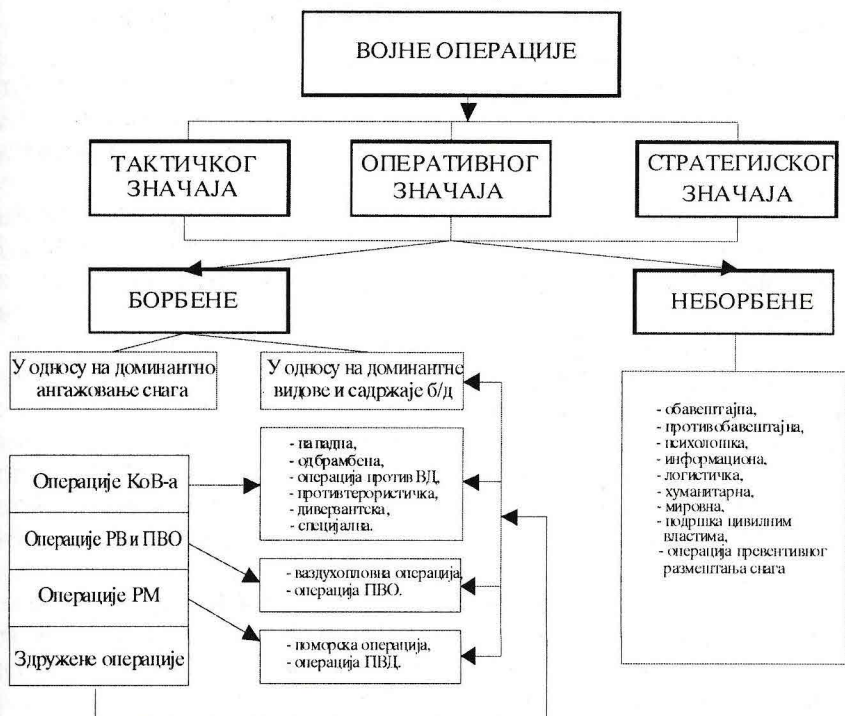
Иако је ово скраћени приступ одређењу пројекта, за операцију, као ратну или војну категорију (борбену и неборбену) може се рећи да има све карактеристике пројекта и да у потпуности задовољава критеријуме за процену пројекта.

Примењујући одредбе савремене логике и методологије друштвених наука, а са аспекта промишљања операција као пројекта и процеса, могуће је утврдити дефиницију операције у савременим условима, као и њену класификацију. *Операција је сложен, планиран и припремљен, ка будућности оријентисан процес, у којем се активностима ограничених ресурса, на одређеном простору и за одређено време, остварује циљ различитог значаја. Војна операција је сложен, планиран и припремљен, ка будућности оријентисан процес, у којем се ограниченим војним ресурсима, за одређено време и на одређеном простору, остварује циљ различитог значаја.* Према основној подели војних операција, на основу критеријума начина дејства, постоје борбене и неборбене операције. *Борбена војна операција је сложен, планиран и припремљен, ка противнику усмерен процес, којим се ограниченим војним ресурсима, уз учешће других снага одбране, на одређеном простору и за одређено време, остварује циљ различитог значаја. Неборбена војна операција је сложен, планиран и припремљен,*

ка будућности оријентисан процес, у којем се ограниченим војним ресурсима, уз учешће других снага одбране, на одређеном простору и за одређено време, подржавају борбене операције или обављају други задаци војске ради остварења циља различитог значаја.

На основу других критеријума (састав снага – носилац дејстава, вид борбених дејстава – напад и одбрана, ниво јединица, циљ и ефекти итд.), класификација војних операција може да изгледа као на шеми 3.

Шема 3

Врсте војних операција

Значајно је да је војска носилац планирања, припремања и извођења првенствено војних борбених операција, док се у другим, пре свега неборбеним операцијама, појављује као помоћна снага, али им може да буде носилац (у смислу извођења).

Закључци

1) Операција, у рудиментарном теоријско-практичном облику, иманентна је војној организацији.

2) Према класичном поимању, операција је однос покрета и борбене моћи, са препознатљивим периодима давања предности једном или другом елементу.

3) Постоје два основна аспекта промишљања операције као процеса: 1) једносмерни процес сопствених снага и 2) највиши облик оружане борбе и борбених дејстава.

4) Према савременим погледима, операција је процес планирања, припреме и извођења, првенствено са аспекта сопствених снага, а обхвата и логистику, покрете и маневре, обуку и друге активности.

5) Са савременог аспекта операција се промишља у нелинеарној сфери са асиметричношћу као кључним чиниоцем успеха. При томе, асиметричност се односи на покрет, као предност у брзини маневра, али и на борбену моћ снага. У том односу, при једнакој борбеној моћи, предност има страна која брже дејствује.

6) Класична класификација операција, пре свега према врстама снага, у савременим схватањима, добија мултиплексни карактер, с јасно препознатљивим основним врстама: 1) борбеним и 2) неборбеним операцијама.

7) Савремена операција је сложен пројекат, који се реализује као планиран и припремљен процес, у којем се ограниченим ресурсима, на одређеном простору и за одређено време, остварује циљ различитог значаја.

8) Операција се, стога, мора посматрати као једностран процес сопствених снага (свакако, не занемарује се противник), са наведеним садржајима. Схватање операције као највишег облика борбених дејстава је нелогично, јер у истој равни не могу да буду борба, бој и операција јер су борба и бој (или бој и битка) нивои догађања оружане борбе – двосмерни процеси. Двосмерни процес не може да има јединствен план (замисао), јер свака од страна у сукобу има свој план (замисао).

9) Да се операције морају посматрати као једносмеран процес сопствених снага најбоље потврђују њихове нове форме, пре свега специјалне и мировне операције, као и операције превентивног размештања снага (како се третирају у савременој теорији).

Литература:

1. Б. Форца, М. Ковач, *Историја ратне вештине, период 1920–2000*, ВИЗ, Београд, 2000.
2. Клаузевиц, *О рату*, „Војно дело“, Београд, 1952.
3. Жомини, *Преглед ратне вештине*, „Војно дело“, Београд, 1952.
4. „Информативни билтен превода“, ЦВНДИ, Београд, 2002.
5. *FM 3-0*, борбено упутство америчке КоВ, превод са енглеског, ШНО, Београд, 2003.